

ZAVIČAJNICA SOFIJA HIRTZ-MARAKOVIĆ

(1885. – 1977.)

i njezina komedija *RUDO**

IVANKA BUNČIĆ
Muzej Brodskog Posavlja
Slavonski Brod

U bogatoj kulturnoj riznici Broda, uz nesporne velikane pisane riječi koji su svojim djelima obilježili ime grada kao značajnoga kulturnog središta Slavonije i Hrvatske, nalaze se i imena Brođana koji su, iako prema umjetničkom vrednovanju skromne književne darovitosti, nezaobilazni i značajni u stvaranju brodskoga kulturnog identiteta.

U dugoj i nedovoljno istraženoj povijesti brodskoga kazališnog života¹ takvo je ime i Sofija Hirtz-Maraković, autorica jedine brodske komedije 20. stoljeća, čije je postavljanje na scenu bilo jedan od značajnijih kazališnih događaja u gradu između dva svjetska rata.

U godini kada Ignjat Brlić objavljuje *Uspomene na stari Brod*, koje je njegov otac Ignjat Alojzije Brlić zabilježio oko 1838., u brodskoj obrtničkoj obitelji Maraković rodila se 29. studenog

1885. Sofija Katarina.² Otac Ivan bio je krznar, potom gostioničar, a majka Kata domaćica iz ugostiteljske obitelji Sokol.³ Djevojčica Sofija odrasla je uz sestre Cvijetu i Ljubu te uz brata Ivana, koji je nastavio obiteljsku tradiciju i držao gostionicu u Mesićevoj 41.⁴ Odlična učenica Djevojačke škole u rodnom gradu,⁵ daljnje obrazovanje nastavila je 1900. u Ženskoj učiteljskoj školi u samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu. Svjedodžbu zrelosti s odlikom dobila je 18. lipnja 1904. i “proglasaena je sposobnom za obnašanje službe privremene učiteljice na nižim pučkim školama u Hrvatskoj i Slavoniji”.⁶

² Državni arhiv u Slavonskom Brodu (DASB), Zbirka knjiga i parica matičnih knjiga rimokatoličkih župa Brodsko-posavske županije, sign. f. 406/343, inv. br. 2. Ime je dobila na krštenju, na Blagdan sv. Lucije, 13. prosinca 1885., po kumi Sofiji Vukomanović, supruzi uglednoga brodskog trgovca Mihajla Lackovića, i svojoj majci Kati.

³ Muzej Brodskog Posavlja (MBP), KHZ 1248, Obrtnički registar za 1877. godinu. Pod rednim brojem 108, na kućnom broju 197, upisan je Ivo Maraković, krznar, a pod rednim brojem 189, kućnom broju 282, Jula Sokol, krčmarica, Sofijina baka, koju nalazimo i u Imeniku ovdanih gostionah iz 1863., uz još 30 gostioničara u gradu, MBP, KHZ 1362. Na planovima grada Broda iz 19. stoljeća kuća Maraković je u Mittel Gasse (Srednja, od 1886. Banska, potom ulica A. Starčevića), a kuća Sokol u Razsol Gasse (od 1886. Ulica M. Mesića, danas kućni broj 50), u istoj građevinskoj liniji.

⁴ Toldi, Z. *101 brodska priča*, Slavonski Brod, 2002., str. 159.

⁵ DASB, Izvješčaj za Nižu djevojačku školu u Brodu na Savi za šk. g. 1892.-95., sign 437, inv. br. 8 i 9.

⁶ MBP, KU KHZ, 20/80. Najviša ocjena - izvrsno stoji uz predmete posebna metodika i praktične vježbe, povijest i domaće ustavo-

¹ Jedini dragocjeni pregled tradicije glumišta u Brodu, od 18. stoljeća i prvih crkvenih predstava u franjevačkom samostanu do polovice 20. stoljeća i poluprofesionalnoga Gradskog kazališta te Amaterskog kazališta, dao je Nedjeljko Marko Pandžić u *Tragovima kazališnog života u Brodu*, Bilten 1 - 15, 8. susreta profesionalnih kazališta Hrvatske, Slavonski Brod, 1981.

Zamolbu mlade učiteljice *da bi joj vis. kr. zemalj. Vlada blagoizvoljela podijeliti dozvolu, da smije kao hospitantica slušati predavanja na Nižoj pučkoj djevojačkoj školi u Brodu na Savi*, Školski odbor grada Broda, pod predsjedanjem dr. Vatroslava Brlića, jednoglasno odobrava 11. listopada 1904.⁷

Prve godine učiteljske službe, 1906.-1909., Sofija je provela na Nižoj pučkoj djevojačkoj školi u Đakovu, a potom je dekretom postavljena za namjesnu učiteljicu u daruvarskom kotaru, u Velikim Bastajima 1909.-1917. te na Nižoj pučkoj dječjačkoj školi u Daruvaru 1917.-1919.⁸ Tu se Sofija uključila u lokalnu glumačku družinu, a najuspješniju ulogu odigrala je u Ogrizovićevoj *Hasanaginici*. Dobrotvornoj predstavi u korist bosanske ratne siročadi u svibnju 1917. prisustvovao je veliki požeški župan pl.

slovlje, prostoručno risanje i praktične vježbe u zabavištu, koji će i kasnije, u zreloj dobi, odrediti njezine interese i sklonosti.

Iz školskih dana sačuvan je spomenar koji je dobila za 14. rođendan, u koji su svoj spomen zapisale Sofijine prijateljice iz Broda i suučenice iz Zagreba, 1899.-1904., MBP, KU KHZ 46/76., i Troškovnik u koji je brižno bilježila mjesečne izdatke za četverogodišnje školovanje u Zagrebu - najveći iznos izdvajala je za hranarinu (21. for), a ostalo su povremeni izdaci za odjeću, obuću, razne popravke, prijevoz, poštanske troškove, ulaznice za predstave. Ovisno o potrebama, mjesečni troškovi iznosili su 24 - 52 for.

Kao mlada učiteljica Sofija je bilježila i pjesme hrvatskih autora, uglavnom domoljubnog karaktera, a potom su uslijedili i njezini pjesnički pokušaji, 1904./05., MBP, KU KHZ 12/81.

⁷ Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (HAD), fond br. 216, Ministarstvo narodne prosvjete NDH, Personalije br. 2577

⁸ HDA, Isto, izvadak iz službeničkog lista

Belošević, i sam autor, koji je bio vrlo zadovoljan, pohvalno se izrazivši o predstavi u cjelini, ali i o učiteljici Sofiji, nositeljici naslovne uloge, koja se pokazala pravom umjetnicom.⁹ Poslije Prvoga svjetskog rata, 1919., Povjereništvo za prosvjetu i vjeru upućuje Sofiju na Višu pučku školu u Crikvenici, a 1922. premještena je u vježbaonicu Ženske učiteljske škole u Zagrebu, gdje je "kao činovnik 1. grupe II kategorije umirovljena 1928."¹⁰

Za službovanja u Crikvenici Sofija se 1921. vjenčala s dr. Miroslavom Hirtzom, umirovljenim sveučilišnim profesorom, uglednim hrvatskim zoologom, pjesnikom i putopiscem iz Zagreba.¹¹ Oslobođena profesionalnih obveza u školi, Sofija slobodno vrijeme posvećuje svojim hobijima iz mladosti – pisanju, slikanju, putovanjima. Prati supruga Miroslava na njegovim neumornim istraživanjima faune Velebita i Hrvatskog primorja, pomaže mu u sređivanju znanstvene dokumentacije. U razdoblju 1926.-1941., dok je dr. Hirtz bio glavni urednik časopisa "Priroda", Sofija je bila korektorica u redakciji časopisa, a pokatkad je i prevodila članke za rubriku *Pabirci*. U onovremenom tisku – "Jutarnjem listu", "Novostima", "Večerima", povremeno objavljuje priče, koje su sadržajno uglavnom utemeljene na tradicijskoj kulturi. Za svojih posjeta obitelji primjećuje kako ulica i grad njezina djetinjstva mijenjaju svoj izgled, stanare,

⁹ Ilustrovani list, Zagreb, svibanj 1917.

¹⁰ MBP, KU KHZ 20/80., Ukaz Ministarstva prosvjete, Beograd, 17. 3. 1928.

¹¹ Vjenčanje je obavljeno u župi Presvete Djevice Marije u Triblju 30. ožujka 1921., MBP, KU KHZ 10/80., vjenčani list

govor, navike. Izrazitog senzibiliteta za tradicijske vrijednosti koje polako nestaju, bliska kazalištu i glumi, prihvatila se pisanja i *na isječku starog Broda, koji s malim promjenama još i danas postoji, a to je svršetak Starčevićeve ulice - Srednji sokak sa svetim Florijanom...*¹², potaknuta istinitim događajem koji se zbilo upravo na toj lokaciji, napisala svoju jedinu komediju *RUDO*.

Ostavši udovica 1944., Sofija se poslije Drugoga svjetskog rata vraća u roditeljsku kuću u Slavonski Brod. Živi skromno, samozatajno, vrijedno radeći na sustavnom sređivanju bogate knjižne i znanstvene ostavštine svoga supruga, kojemu je gotovo četvrt stoljeća bila bliska suradnica, što joj je priznala i JAZU.¹³

Po nekoliko mjeseci u godini provodila je u prekrasnoj vili Lacerta u Jablancu, u podnožju Velebita.¹⁴ Dok je Miroslav, neumorni planinar, opisivao faunu Velebita, Sofija je slikala. U raskošnomu,

smirujućem krajoliku Hrvatskog primorja i slavonske ravnice nalazila je nadahnuće i motive za svoja likovna djela. *...Umjetničkim je krugovima poznato, da se bavi i slikanjem, pa je po mišljenju priznatih slikara njen kist dokazao lijep talent, fin ukus i snažnu obradbu. Neke od njezinih slika rese salone mnogih umjetnički osjećajnih ljudi. Ona je odveć čedna, povučena, uvijek zaposlena i jedva o njoj što znaju njezini najbliži prijatelji koji imadu prilike, da od vremena do vremena vide po koje od njezinih djela...*¹⁵ Njezin slikarski opus, osim nekoliko slika u vlasništvu sestara Sv. Križa u Đakovu i Poratu na Krku, danas nam je gotovo nepoznat.¹⁶

Sofija blisko surađuje s Gradskim muzejom u Brodu. Zajedno s profesorom Dimitrijem Vacom, članica je Nadzornog odbora ustanove 1950.¹⁷ Danas se u Kulturno-povijesnom i Etnografskom odjelu Muzeja nalazi više desetaka predmeta koje je poklonila Muzeju u razdoblju 1962.-1975.

¹² MBP, KU KHZ 32/79., iz predgovora autorice na premijeri 2. svibnja 1940.

¹³ Riječ je o životnom djelu dr. Miroslava Hirtza *Riječnik narodnih zoologičkih naziva 1 - 3*, u izdanju JAZU, Zagreb, 1928.-1956. U napomeni III. knjige, *Ptice*, 1956., u čijim je pripremama Sofija provela gotovo tri godine, Akademija joj je iskazala zaslužen priznanje za taj zahtjevan, odgovoran i dugotrajan posao.

¹⁴ *...u tom malom mjestu sagradio je planinar i hrvatski književnik dr. Miroslav Hirtz (1928.-1930.) na golim pećinama i kršu vilu 20 metara nad morem. Kao prirodoslovac dao je ime vili "Lacerta"- gušterica. Ta nedužna ljupka životinjica vješto se izvija po kršu i kamenju, pa prirodoslovac nije mogao boljeg imena odabrati za svoju vilu. Sada ta vila nosi ime "Planinarski dom Miroslav Hirtz", iz priče Sofije Hirtz *Godine ležala bomba na tavanu jedne vile*, 1964., MBP, KU KHZ 269/75.*

¹⁵ "Hrvatica", časopis za ženu i dom, rubrika *Galerija javnih radnica - Sofija Hirtz*, kolovoz 1940.

¹⁶ U samostanu milosrdnih sestara Sv. Križa u Đakovu nalaze se četiri slike: dva primorska motiva iz 1939., zimski pejzaž i motiv Broda - lijeva obala Save s franjevačkim samostanom, a u samostanu u Poratu - primorski pejzaž iz 1939. Do tih podataka i fotografija slika došla sam u rujnu 2003. razumijevanjem i susretljivošću č. majke Estere, provincijalne nadstojnice samostana u Đakovu. U Muzeju se nalaze negativni njezinih osam radova. Sofijino slikarstvo predmet je daljnjeg istraživanja likovnih stručnjaka.

¹⁷ Muzejski registar, 1950. - 1952., iz izvještaja Povjereništvu za prosvjetu Gradskog Narodnog odbora, Slavonski Brod, br.12/1950.

Znatiželjnog duha, Sofija je tijekom života mnogo putovala. Tridesetih je godina sa suprugom proputovala Njemačku, Austriju, Italiju, a 1955. ta vitalna 70-godišnjakinja posjetila je Egipat, Libanon i Siriju. Zapažanja s tog trojednog krstarenja brodom "Sarajevo", na kojemu je bila jedina putnica iz Hrvatske, zabilježila je u knjizi putopisa *Obalama starog svijeta*, koju je 1960. objavila u vlastitoj nakladi: *U ovim zapisima, pisanim kroničarsko-publicističkim stilom iznijela je utiske, koji su nastali u dodiru s prošlošću, kulturnim tradicijama i današnjim dinamičnim previranjima u nekim zemljama Bliskog Istoka... U nizu sličica, evokacija ili slučajnih susreta, autorica s mnogo simpatija i dobrotamjernosti piše ove stranice. Baš tako ih treba prihvatiti i shvatiti.*¹⁸

Kako nije imala djece ni bliže rodbine, Sofija je 1962. prodala obiteljsku kuću, a smještaj i skrb našla je u novom domu, kod sestara Sv. Križa¹⁹ u Starčevićevoj 51, gdje je provela sljedećih 15 godina. Umrula je u 92. godini 23. kolovoza 1977. u svom rodnom Brodu. Posljednje joj je počivalište uz supruga, na zagrebačkome Mirogoju, u skromnoj grobnici, gdje je jednostavno piše: prof. dr. Miroslav Hirtz, književnik i supruga Sofija.

RUDO

komedija u 4 čina iz života starih Brođana

događa se u Brodu 1900. - 1910.

radnja mora ići živahno, veselo i brzo

¹⁸ Hirtz-Maraković, S., *Obalama starog svijeta*, Slavonski Brod, 1960., iz predgovora profesorice Anđelke Barbića.

¹⁹ Iz Kronike sestara Sv. Križa za godinu 1962., str. 155.

Tako počinje tekst autorskog prvijenca Sofije Hirtz-Maraković i jedine brodske komedije 20. stoljeća.²⁰ Kao predložak joj je poslužio neobičan trenutak obične brodske svakodnevice s početka stoljeća. Jednostavan zaplet koji uzrokuje zabunu i prepoznatljivi karakteri pojedinih likova temelj su te životne i humoristične autohtone brodske priče.

U proljeće 1938. autorica je svoje djelo ponudila Narodnom kazalištu u Zagrebu, ali joj je vraćeno s obrazloženjem da se, bez obzira na druge kvalitete, ne može staviti na repertoar zbog nedostatka glumaca koji bi vjerno mogli reproducirati govor i atmosferu sredine, što bi značajno umanjilo njezinu vrijednost.²¹

Kako se Hrvatsko dobrotvorno gospojinsko društvo u Brodu spremalo svečano obilježiti 45. obljetnicu postojanja, 1895.-1940., bila je to izuzetna prigoda i zapravo jedino pravo mjesto za uprizorenje tog djela. Iako bez profesionalnog kazališta, Brod je bio građanska sredina s dugom tradicijom kazališnog amaterizma, koji je u pojedinim razdobljima bilježio vrijedna ostvarenja. U postavljanju RUDA na scenu, uz slavljenuka i organizatora programa, sudjelovali su članovi Hrvatskoga pjevačkog društva Davor i Vatrogasnog društva, najstarijih brodskih društava, nositelja kulturnih i društvenih događanja u gradu, kao i u takvim prigodama nezamjenjivi Julije Hoffmann, ravnatelj jedine kulturne usta-

²⁰ MBP, KU KHZ, 269/75., tekst komedije RUDO i likovni predlošci za izradu kulisa V. Antipova, članci i osvrti na predstavu, pisma.

²¹ MBP, Isto; pismo Dubravka Dujšina, dramskog glumca, redatelja, kazališnog pedagoga, tadašnjeg ravnatelja drame HNK u Zagrebu, s datumom 10. ožujka 1938.

nove – Gradskog muzeja, te Vasilj Antipov, likovni kroničar Broda, sa svojim kulisama. Autorica je preuzela režiju predstave i ulogu jedine emancipirane žene u komadu, što je, uostalom, Sofija Hirtz-Maraković u svom životu i bila.

Onodobni tisak²² sa zanimanjem je pratilo, kako sam tijekom nastajanja predstave, probe, izradu scenografije, kao i svečanu premijeru održanu 2. svibnja i reprizu predstave izvedene 5. svibnja 1940.

U nemogućnosti da prisustvuje tom kulturnom događaju, Mato Grković uputio je autorici pismo u kojemu izražava žaljenje zbog spriječenosti i nastavlja: *...naročito užitak bio bi za mene čuti Vašu Šusterfranclovu Nanči, premda vjerujem da će i ostali interpreti dati mnogo lokalne boje koja je kod toga bitno potrebna... Vjerujem da će ta predstava imati ono nešto specifično naše, brodsko, što nam je tako drago, a što ste Vi upravo majstorski iznijeli u komadu. Čestitam Vam premijeru i nadam se da ću ipak moći vidjeti tu predstavu ovdje, u Zagrebu, jer vjerujem da će naši zemljaci htjeti da svoje umijeće pokažu i u prijestolnici.*²³

Na velikoj pozornici novosagrađene brodske Sokolane, u Klasijama, Brođani su uživali u trosatnoj, ali dinamičnoj komediji u kojoj se radnja kreće oko jednog paketa – pošiljke koja ima stići poštom iz Koprivnice na fetera Tonu, ali je stigao željeznicom pa usljed toga nastali zapletaji. I dok se glavna nit “očekivanja paketa” provlači kroz sva četiri čina,

dotle se usporedo odigravaju drugi originalni nuzdogađaji. Da se shvati psiha lica u igrokazu, treba bar donekle poznavati ono malo jednostavno doba, kada je život tih lica tekao mirnim i sigurnim tempom, kad nije bilo nervoze, jurnjave, računanja, špekulacije, kad je svako svakog poštovao, davao mu ono mjesto koje ga je išlo, kad je sve vezala jedna zajednička kopča – kad su svi bili samo Brođani, kao jedna velika porodica živjeli u svojim starim kućama, pod starim daščanim krovovima i gredama. Prilike jednog ticala su se i drugoga, svagdje i u svemu svi su sudjelovali zajednički...²⁴

Dr. Mato Hanžeković, pisac, književni kritičar i publicist, ugledni gost na premijeri, dao je najpotpuniji prikaz predstave: *...Ovaj komad zaslužuje ozbiljnu književnu pažnju, jer je prvi pokušaj da se lokalni folklor iznese na scenu... Sve slabosti i kreposti malog čovjeka, bezbroj markantnih detalja čestitog malograđanina, privrženost kolektivu, nedužna i simpatična primitivnost jezičnog opsega, isticanje časti, poštenja, neopasni sukobi izazvani patrijarhalnom osjetljivošću na sve što se odvaja od neuobičajenosti, divan otpor na prodiranje lažna modernizma, pa riječ, govor Slavonije, sve to spojeno je u jednu živu i nedjeljivu cjelinu koja na sceni osvaja i impresira... Dobrovoljni brodski glumci – njih oko trideset – školovani ljudi i obrtnici, učinili su čudesa. Toliko shvaćanja, snalaženja u najfinijim detaljima može se očekivati samo kod prvoklasnih rutiniranih glumaca. Svi su igrali odlično...*

²² “Posavska Hrvatska”, “Novosti”, “Zagrebački list”, “Jutarnji list”, “Hrvatski list”, “Večer”

²³ MBP, Isto; pismo Mate Grkovića, dramskoga glumca i redatelja (Podvinje, 1898. - Zagreb, 1973.), ravnatelja Drame zagrebačkog HNK u sezoni 1939./40.

²⁴ MBP, Isto; iz predgovora autorice na premijeri 2. svibnja 1940.

A koliko opreza, otmjene umjerenosti, da radnja ne prekorači granice serioznosti komedije, koja spada u literaturu i da ne osvoji slobodu burleske! Zar je onda čudo da je otvorena scena bila nebrojeno puta apostrofirana urnebesnim pljeskom i klicanjem razdragane publike!?

*... Ali ova nadasve uspjela kulturna večer iznijela je u osjećanje još nešto, što je važno konstatirati: intenzivnu sklonost i privrženost prošlosti. Tu se postavio element, toliko važan u oblikovanju hrvatskog narodnog kolektiva. Brođani su osjetili da je komad brodske prošlosti na sceni, komad hrvatske prošlosti. I da je ta hrvatska prošlost izgradila našu hrvatsku sadašnjost, a hrvatska sadašnjost izgrađuje svjetlu hrvatsku budućnost... I spontano, pokrenuto onim najsretnijim osjećajem u dubini hrvatske duše, dupkom puno gledalište intoniralo je "Lijepu našu" tek što je završena posljednja scena. Koliko nepatvorenih emocija izazvala je folklorna komedija "Rudo"...*²⁵

Najveća nagrada autorici bilo je neskriveno zadovoljstvo brojne publike, lorvorov vijenac s hrvatskom trobojnicom od grada Broda, te značka i imenovanje počasnom članicom uglednoga Gospojinskog društva što joj ih je uručila Gida Koprivčević, dugogodišnja predsjednica tog društva. Takav neočekivani uspjeh predstave, medijska pozornost i pohvale, kritički osvrt uglednog autora trebali su Brođane odvesti u Osijek i Đakovo, a u jesen 1940. i na zagrebačku pozornicu. Nažalost, zbog smrti Sofijine sestre, koja je imala i dvije uloge u predstavi, gostovanje je odgođeno. U pripremi za izved-

*bu u proljeće 1941., nastao je puč u Beogradu, a rat se brzim tempom razvijao i tako do izvedbe nije došlo.*²⁶

Krajem 1950-ih godina Sofijino nastojanje da se komedija RUDO izvede na nekoj od zagrebačkih pozornica nije uspjelo s obrazloženjem da, iako zbog sadržaja i jezika ima nespornu lokalnu vrijednost, baš zbog te lokalne intimnosti, ne bi izvan sredine u kojoj je nastala i za koju je pisana izazvala pravi dojam.²⁷ Za kratkotrajnoga i uspješnog djelovanja poluprofesionalnoga Gradskog kazališta (1949.-1951.), a potom i Amaterskog kazališta u Brodu, nejasno je zašto se to "najbrodskije" kazališno ostvarenje nije našlo na repertoaru.

U godini 2005. obilježeno je nekoliko obljetnica vezanih za kulturno djelovanje Brođanke Sofije Hirtz-Maraković i kulturnu povijest Broda: 120. godišnjica njezina rođenja, 65. godišnjica premijere komedije RUDO i 110. obljetnica Hrvatskoga dobrotvornog gospojinskog društva.

Članak o manje poznatoj zavičajnici, učiteljici, komediografkinji, slikarici, autorici putopisa, ženi osebujna i bogata života, brodskoj je kulturnoj javnosti poticaj za dodatno osvjetljavanje njezina života i djelovanja, kojemu bi pridonijelo i objavljivanje teksta komedije ili čak njegovo ponovno uprizorenje. Zasiurno bi i u ovim vremenima postavljanje na scenu jedine brodske komedije 20. stoljeća bio događaj i radost. Bila bi to još jedna pohvala i potvrda da Brođani čuvaju svoju baštinu i tradiciju, poštuju i

²⁵ Novosti: *Jedna kulturna manifestacija u Slavenskom Brodu*, 12. svibnja 1940., br. 130.

²⁶ MBP, Isto; autoričine zabilješke.

²⁷ MBP, Isto; pismo Branka Gavelle od 17. travnja 1958., tadašnjeg umjetničkog ravnatelja Dramskog kazališta u Zagrebu.

one manje znane koji su voljeli taj grad i pridonijeli kulturi življenja u njemu. Jer, kao što Sofija reče na premijeri: *Pišući ovaj igrokaz imala sam namjeru da zaboravu istrgnem iz ruku nešto iz života starog Broda... Molim poštovanu gospodu da ovaj igrokaz prime onakav kakav jest, jer on je naš i da ne sude prestrogo ni sadržaj ni samu izvedbu.*²⁸

* Članak objavljen u Vijestima Muzeja Brodskog Posavlja, br. 9, Slavonski Brod, 2004.

SOFIJA HIRTZ-MARAKOVIĆ (1885.-1977) AND HER COMEDY “THE YOKE”

In the rich cultural treasure-chest of Brod, along with the indisputed greats of the written word whose works marked the name of the town as a significant cultural centre of Slavonia and Croatia, there are names of natives of Brod who, in spite of their modest literary scope, are significant and cannot be overlooked in the process of the creation of the cultural identity of the town. One of these names is that of Sofija Hirtz-Maraković, a teacher, painter, author of travelogues, as well as the only comedy written in Brod in the 20th century - “The Yoke”, from 1940, whose performance was a significant cultural event in the town in the period between the two world wars.

She is a less well-known native of Brod, a woman with a rich and characteristic life, varied interests, a pronounced sensibility with respect to traditional values, close to the theatre and acting. Wanting to preserve a segment of the town’s past - its

people, language and customs... “the small and simple time when everyone respected each other... when we were all just townspeople of Brod, who lived as one large family in our old houses, under ancient wooden roofs and beams...” she wrote the comedy “The Yoke” that deals with the life of people in Brod at the beginning of the 20th century. The theatre production in 1940 involved members from the oldest societies, the pillars of social life in Brod – the Firefighters Association, the HPD Davor, the Croatian Voluntary Husbandry Society, notable individuals, including the director of the Museum Julije Hoffmann as well as Vasilj Antipov, the art critic in Brod. The work was well received by Mato Grković (“it is something specifically ours, belonging to the town of Brod, something dear to us, and you have masterfully presented this in the play”), Mato Hanžeković (“this play deserves serious literary attention since it is the first attempt of bringing local folk customs to the scene”), as well as by the press, but planned tours of the comedy in Zagreb, Osijek and Đakovo were cancelled because of the war. Since Sofija Hirtz-Maraković was an associate of the Museum and a member of the Governing Board, along with many donated objects that are kept at the Ethnographic Department and Department of Cultural History, our holdings include a part of her invaluable documentation about the author and her comedy: the typewritten manuscript of the text of the comedy, V. Antipov’s sketches for the stage set, rare photographs from the show, posters, newspaper articles, reviews, letters, a book of songs, personal documents and family photographs. Anniversaries that are worthy of respect and remembrance on the part of the cultural public in Brod - 120 years of her birth and the 65th anniversary of the production of her comedy (1940), provide a further impetus for throwing light on the life of a lesser known, but worth native whose work contributed to the entirety of the cultural identity of the town of Brod.

²⁸ MBP, Isto; iz autoričina predgovora